

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Állam- és Jogtudományi Doktori Program

A jogellenes gyermekelvitel gyermekjogi, magánjogi és kriminológiai vonatkozásai

doktori értekezés tézisei

Murányi Fanni

Témavezető: Dr. Virág György egyetemi docens

Társtémavezető: Prof. Dr. Szeibert Orsolya tanszékvezető egyetemi tanár

Kutatóhely vezetője: Dr. habil. Ambrus István tanszékvezető egyetemi docens

Budapest, 2024.

A doktori értekezés célkitűzései

2021-ben az Európai Unió 2,3 millió bevándorlót számolt nem uniós országokból, és 1,4 millió, korábban egy uniós tagállamban lakóhellyel rendelkező személy költözött át egy másik tagállamba. Ugyanebben az évben a gyermekek közel negyede nem a lakóhelye szerinti országból származó édesanyától született.¹

Ezek a számok is jól szemléltetik, hogy az Unió területén élő polgárok szabad mozgáshoz való jogának kiterjedésével a transznacionális családok száma is folyamatosan növekszik. Ennek következtében a családjogi viták sem maradhatnak országhatárokon belül, hiszen kérdéses, hogy mi történik, ha például az egyik szülő a kapcsolat megromlása után visszaköltözik a közös gyermekkel a származási országába a másik szülő hozzájárulása nélkül? 2015-ben közel 3000 gyermek volt érintett világszerte.²

Az értekezésem a szülő által elkövetett jogellenes gyermekelviteli cselekményekkel foglalkozik, amikor a szülő a szülői felügyeleti jog gyakorlására jogosult másik fél felügyeleti jogát megsértve, tartósan, vagy végleges letelepedés szándékával, önkényesen külföldre viszi a gyermeket vagy ott visszatartja, anélkül, hogy ehhez a másik fél hozzájárult volna, illetve ezt bírósági vagy más hatósági döntés lehetővé tette volna. Ilyen esetekben a gyermeket gyakran hirtelen ragadják ki a megszokott környezetéből, ismeretlen és bizonytalan körülmények közé kerül, a hátrahagyott szülőktől elszakítva. Az elvivő szülő önkényes magatartása a gyermekre nézve – felnőttkorban is észlelhető³ – traumaként hat. A jogellenes gyermekelviteli ügyek – természetüknél fogva – mintapéldául szolgálhatnak a gyermekjogok és az elviteli eseteket szabályzó nemzetközi magánjogi, európai uniós, polgári jogi, valamint büntetőjogi normák kölcsönhatásának.

A gyermekjogok és a kapcsolódóan feltáruló társadalmi kérdések rendkívül szerteágazóak és összetettek, amelyek értékelése mind elméleti, mind gyakorlati szinten multidiszciplináris megközelítési módot igényel.⁴ Ekképpen a jogellenes gyermekelvitel vizsgálata sem illeszthető be egyetlen diszciplínába, különböző tudományterületek együttes

¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2023>

Az utolsó letöltés időpontja: 2024. július 20.

² Nigel Lowe és Victoria Stephens, „A statistical analysis of applications made in 2015 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction — Global report”, 2017, 9.,

³ Marilyn Freeman, „Parental Child Abduction: The Long-Term Effects - A research summary”, *International Family Law, Policy and Practice* 2, sz. 2 (2014): 28–30.

⁴ Lux Ágnes, „A gyermekek jogai”, in *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. Jakab András és mtsai. (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Allamtudományi Kar, 2018), bek. 17.

használatát igényli. Ez ösztönzött arra, hogy a jogellenes gyermekelvitel jelenségét három – gyermekjogi, magánjogi és kriminológiai – aspektusból vizsgáljam.

A jogellenes gyermekelvitel kiemelten tárgyalható a nemzetközi gyermekjogok területén, hiszen a Gyermekjogi Egyezmény⁵ különálló, 11. cikkében deklarálja a gyermek jogát a törvényellenes külföldre utaztatással és ott tartással szemben. Ráadásul egyéb gyermekjogok, mint a gyermek legfőbb érdekeinek (3. cikk), a szülőktől való elválasztás tilalmának (9. cikk), valamint a gyermek véleménye tiszteletben tartásának (12. cikk) érvényesülése is felmerülhet ezekben az ügyekben.

A jogellenes gyermekelvitel jelenségének leggyakrabban a magánjogi vonatkozásai kerülnek tárgyalásra. A jogellenes gyermekelvitel jogintézménye alapvetően nemzetközi magánjogi intézmény, de a szülői felügyeleti jog – mint a gyermek visszavitelének védett jogtárgya – szabályozása révén szorosan illeszkedik a polgári joghoz. A magánjogi jogviták bíróságon kívüli konfliktuskezelésének legelterjedtebb módja, a mediáció pedig szintén relevanciával bír az elviteli ügyekben. Ennek mentén az értekezésemben azt vizsgálom, hogy mikor és milyen körülmények között kerül sor az érintett gyermek bevonására, mind a bírósági eljárásban, mind a mediációban. Az európai gyakorlat árnyaltabb ábrázolásához Magyarország mellett Hollandia gyakorlatát is tanulmányoztam.

Mivel Magyarországon – szemben a nemzetközi trendekkel – a jogellenes gyermekelviteli cselekmények kriminológiai vonatkozásai kevésbé tárgyaltak, az értekezés hiánypótló abban a tekintetben, hogy az elvitel kriminalizációját, az elvitel és a családon belüli erőszak összefüggését, valamint az elviteli ügyek hazai médiareprezentációját tekinti át.

Az értekezés elsődleges célja a gyermek jogellenes elvitelének – a multidiszciplináris megközelítési módnak megfelelően – a gyermekjogi, magánjogi és kriminológiai aspektusú vizsgálata. Ennek megfelelően az értekezés három nagy kutatási kérdése a következő:

- 1. Mi jellemzi a jogellenes gyermekelvitelhez kapcsolódó gyermekjogi alapelveket?*
- 2. Hogyan érvényesül a gyermek bevonása a jogellenes elviteli ügyekben, különös tekintettel a magyar és a holland gyakorlatra?*
- 3. Az értekezés arra is keresi a választ, hogy mi jellemzi a jogellenes gyermekelvitel jelenségének kriminológiai relevanciáját.*

⁵ A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény

A doktori értekezés szerkezete

Az értekezés első fejezete bemutatja a jogellenes gyermekelviteli ügyek jogi szabályozását, amely három: nemzetközi, európai uniós és nemzeti síkon értelmezhető. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény⁶ a szülői felügyeleti jogok nemzetközi védelme érdekében született 1980-ban, és megteremtette a gyermek jogellenes külföldre vitelének nemzetközi magánjogi fogalmát és jogintézményét. Mára a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia legsikeresebb családjogi dokumentumává vált, hiszen jelenleg is 103 tagállamban⁷ van hatályban. Az Európai Unió területén történő elviteli esetekben a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény rendelkezéseit a Brüsszel IIb. rendelettel⁸ kiegészítve kell alkalmazni, ez utóbbi prioritása mellett. A nemzetközi és európai szabályozás mellett a magyar ügykezelésben használatos jogszabályok releváns rendelkezéseit ismertetem, valamint áttekintem a témában végzett főbb hazai kutatásokat.

Az értekezés második fejezetében a jogellenes gyermekelvitel gyermekjogi aspektusú vizsgálatát végzem a gyermek legfőbb érdekeinek, a szülőktől való elválasztása tilalmának, valamint a véleménye tiszteletben tartásának elemzésével.

Az értekezés harmadik fejezetének célja a jogellenes gyermekelvitel magánjogi aspektusú vizsgálata a gyermek bevonásán keresztül. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Hivatala a gyermek bevonását két szinten tárgyalja: a bírósági eljárásban és a határokon átnyúló mediációban⁹, ennek megfelelően a harmadik fejezet is két tematikai egységre osztható. Meggyőződésem, hogy a holland-magyar összehasonlítás az európai jogellenes gyermekelviteli ügyek kezelésének mélyebb rétegeire is rávilágít. Egy posztoszocialista és egy jóléti állam eltérő történelmi háttérrel, ebből fakadóan eltérő gyermekjogi fejlődéstörténettel rendelkezik, valamint a jogellenes gyermekelvitel szempontjából meghatározó társadalmi összetételük is jelentős különbségeket mutat.

A harmadik fejezet tartalmazza az értekezés empirikus részét: a holland kiskorúak képviselőre hivatott *bijzondere curator* intézményének bemutatása érdekében interjúkat készítettem három

⁶ A Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés

⁷ <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>

Az utolsó letöltés ideje: 2024. július 20.

⁸ A házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló, 2019. június 25-i 2019/1111 tanácsi rendelet

⁹ Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction - Mediation (Hague: Hague Conference on Private International Law, 2012), 66.

szakemberrel, valamint a magyar és holland bírák gyermekmehallgatási gyakorlatának áttekintése céljából interjúkat készítettem négy holland és négy magyar bíróval.

Az értekezés negyedik fejezete a jogellenes gyermekelvitel kriminológiai aspektusú vizsgálatára irányul. Először egy összehasonlító büntetőjogi elemzésben összefoglalom, hogy a jogellenes gyermekelvitel milyen tartalommal jelenik meg az egyes európai országok büntető törvénykönyveiben. Ezt követően megvizsgálom, hogy mely esetekben lehet az elvitel kriminalizációja hatékony, majd az elvitelre válaszul adott jogi szankciók elkövetőkre gyakorolt visszatartó hatását elemzem. Azt is áttekintem, hogy az elvitelre mint jogsértésre adott reakcióknak – különösképpen a kriminalizációnak – milyen szerepük van a polgári jogi eljárásban. A fejezet második részében a családon belüli erőszak és a jogellenes gyermekelvitel kapcsolatát vizsgálom, mivel gyakran merül fel a családon belüli erőszak vádja, mint ezen ügyek kriminológiai tartalmú oka. Kiemelten foglalkozom a bántalmazott elvivő szülő választási opcióival és a megoldási lehetőségekkel. A fejezet végén a bűnözés és média által vizsgált területen, a bűnözés médiareprezentációja mentén elemzem az online térben megjelentetett, hazai jogellenes gyermekelviteli eseteket.

A doktori értekezés alkalmazott módszerei

Az értekezés elméleti megalapozását célul tűző első fejezetben a jogi szabályozás bemutatásához a deskriptív módszert alkalmaztam. Az értekezésben feldolgoztam a jogellenes gyermekelviteli ügyek kezelésének európai gyakorlatával foglalkozó, az értekezés témája szempontjából releváns európai uniós projekteket¹⁰. Ezek a kutatások Európára szorítkoznak, mivel a jogellenes gyermekelviteli ügyek globális vizsgálata szétfeszítené az értekezés kereteit.

Az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának munkatársaként közvetlenül is részt vettem a 2018 februárjában megjelent, a jogellenes gyermekelvitel hazai ügykezeléséről szóló, átfogó ombudsmani jelentés¹¹ elkészítésében és javaslataimmal aktívan tudtam alakítani az ombudsmani gyakorlatot.

2018 februárjában nemzeti szakértőként vettem részt az Európai Unió által társfinanszírozott VOICE elnevezésű projektben. A VOICE projekt jogi kutatását az Antwerpeni és a Genovai Egyetem koordinálta és azt vizsgálta, hogy az európai uniós tagországok bírái miként értelmezik a gyermek legfőbb érdekeit (*best interests of the child*) a

¹⁰ Amicable, eWELL, iCARE, INCLUDE, LEPCA, POAM, VOICE projektek.

¹¹ „Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-1299/2018. számú ügyben” (Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2018).

jogellenes gyermekelviteli eljárásokban, valamint meghallgatják-e őket. A kutatásban 17 ország nemzeti szakértői az eredeti nyelven megfogalmazott, 2005. március 1. és 2017. december 31. között jogerőssé vált bírósági döntéseket egy egységesen alkalmazott kérdőív segítségével elemezték.¹²

A VOICE projekt jogi kutatásában alkalmazott kérdőív inspirálta a 2018 első félévében végzett bírósági aktakutatásomat. A gyermek legfőbb érdekeire való hivatkozás állt a kutatásom középpontjában, valamint kitértem a gyermek meghallgatásának körülményeire is. A bírósági kutatásom során a Pesti Központi Kerületi Bíróságon 2015. január 1. és 2017. december 31. között jogerős végzéssel zárult ügyeket vizsgáltam.

Mivel 2019 januárjától egy évig a *Campus Mundi*, majd az Erasmus+ ösztöndíjasaként vendégkutató voltam a nijmegeni *Radboud* Egyetemen, lehetőségem nyílt empirikus tapasztalatokat is szerezni.

A holland *bijzondere curator* intézményének részletesebb bemutatása érdekében egyéni fókuszált interjúkat¹³ készítettem három szakemberrel. Az interjúkat 2019. március 25-én Heerenveenben, április 10-én Hágában és május 1-jén Leiderdorpban készítettem.

A jogellenes elviteli ügyekben elsőfokon eljáró magyar és holland bírák gyermekmeghallgatási gyakorlatának áttekintése érdekében interjúkat készítettem a Pesti Központi Kerületi Bíróság Családjogi Csoportjának és a Hágai Kerületi Bíróság Családjogi és Nemzetközi Gyermekvédelmi Csoportjának bíráival.

Ugyan az interdiszciplináris jogi kutatások fejlődésével az empirikus kutatási módszerek – ezen belül is az interjúzás kvalitatív módszerének – használata egyre növekszik¹⁴, a bírák interjúzása még mindig viszonylag újdonságként hat.¹⁵ A kutatásom annak megválaszolására irányult, hogy hogyan érvényesül a gyermek meghallgatáshoz való joga a magyar és holland bírósági eljárásban. Mivel a gyermekmeghallgatás nem nyilvános, és a döntésben a bírónak nincs lehetősége álláspontjának teljeskörű kifejtésére, a bírák interjúzásának módszerét alkalmaztam. A félig strukturált interjú jól illeszkedik az interpretivista kutatási megközelítésbe¹⁶, továbbá ez a technika lehetővé tette a bírák személyes véleményének, mérlegelési szempontjainak részletes

¹² Laura Carpaneto és mtsai., „The Voice of the Child in International Child Abduction Proceedings in Europe : Work Stream Two : Case Law Results” (Brussels: European Union, 2019), 4.

¹³ Robert K. Merton, Marjorie Fiske, és Patricia L. Kendall, „A fókuszált interjú”, in Településkutatás II., szerk. Letenyei László (TeTT könyvek, 2006), 443–66.

¹⁴ Urszula Jaremba és Elaine Mak, „Interviewing Judges in the Transnational Context”, *Recht en Methode in onderzoek en onderwijs*, 2014, 2.

¹⁵ Urszula Jaremba és Elaine Mak, 1.

¹⁶ Urszula Jaremba és Elaine Mak, 8.

kifejtését ebben az érzékeny témában. Összesen nyolc bíróval készítettem személyes interjút 2019. május 20. és 2019. október 21. között.

A hollandiai tartózkodásom során alkalmam nyílt a hilversumi székhelyű Jogellenes Gyermekelviteli Központban (*Centrum Internationale Kinderontvoering*) látogatást tenni, illetve konzultálni az amszterdami ügyészség szóvivőjével, valamint jogellenes elviteli ügyekkel foglalkozó ügyvédekkel, kutatókkal.

A jogellenes gyermekelvitel jelenségét érintő összehasonlító büntetőjogi elemzésben azt vizsgáltam, hogy a szülő által elkövetett, Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 3. cikke által megfogalmazott cselekmény milyen tartalommal jelenik meg az egyes európai országok büntető törvénykönyveiben. Jelenleg a jogellenes gyermekelvitelnek nincs egységes, átfogó büntetőjogi definíciója. A cselekmény büntethetőségéről, az elvivő szülővel szembeni vádemelés, valamint a büntetőeljárás kezdeményezésének lehetőségéről az érintett ország jogrendszere rendelkezik.¹⁷ Belgium, Franciaország, Hollandia és Magyarország választását az indokolta, hogy ezeknek az országoknak a büntető törvénykönyveit eredeti nyelven tudom olvasni. Spanyolország, Lengyelország és Litvánia esetében elérhető volt az angol nyelvű, releváns szakirodalom.

A jogellenes gyermekelviteli ügyek médiareprezentációját a leglátogatottabb weboldalak 2023. március 18. előtt megjelentetett cikkeinek tartalomelemzésével vizsgáltam Serge Moscovici szociális reprezentáció elmélete¹⁸ mentén. A kutatásom arra irányult, hogy milyen narratívák mentén kommunikál a hazai média a jogellenes gyermekelvitel jelenségéről. A kutatási mintába tíz keresőszó¹⁹ segítségével gyűjtöttem össze a cikkeket (a mintába került 58 találat 20 ügy ismertetését fedte le).

A doktori értekezés eredményei

- 1) A Hágai Gyermekelviteli Egyezményben nincs utalás, és a Brüsszel IIb. rendelet sem határozza meg kifejezetten a gyermek 3. cikk szerinti legfőbb érdekeit. A szakirodalomban az Egyezmény preambulumban foglaltak rendszerint beleértett magyarázata, hogy a gyermek vélelmezett legfőbb érdekei az elvitelét megelőző szülői felelősségi állapot helyreállítása (*status quo ante*), amelyet a visszavitelével érnek el.

¹⁷ Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction - Mediation, 35.

¹⁸ Serge Moscovici, *La psychanalyse: son image et son public* (Paris: Presses universitaires de France, 1976).

¹⁹ Jogellenes gyermekelvitel, jogellenes gyerekelvitel, gyermekelvitel, gyerekelvitel, gyermek elvitele, gyerek elvitele, gyermek külföldre vitele, gyerek külföldre vitele, gyermekrablás, gyerekrablás

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának felfogásában a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény a gyermek legfőbb érdekeit hivatott előmozdítani, gyakran hivatkozik rá. Ezzel szemben az Európai Unió Bírósága ezzel a kérdéskörrel jellemzően nem foglalkozik. A gyermek legfőbb érdekeire való hivatkozás nem terjedt el az európai uniós tagországok bírái körében, amelyet a Pesti Központi Kerületi Bíróságon végzett aktakutatásom is megerősített. Álláspontom szerint a jogellenes gyermekelviteli ügyekben a gyermek 9. cikk szerinti, mindkét szülővel fenntartott személyes kapcsolathoz és közvetlen érintkezéshez való jogának sérülékenysége két esetben is felmerülhet. Ha a bíróság elrendeli a gyermek szokásos tartózkodási helyére történő visszavitelét, amely olyan országban van, ahol a büntetőjog súlyosan – szabadságvesztéssel járó büntetéssel – szankcionálja az elvivő szülő magatartását, a szülőnek két választása van. Vagy visszatér a gyermekkel abba az országba, ahonnan elvitte, és a büntetőjogi szabályok értelmében szabadságvesztésre ítélik. Vagy pedig – elkerülvén a súlyos büntetőjogi következményeket – nem tér vissza ebbe az országba, egyedül hagyván a gyermeket a másik, hátrahagyott szülővel. Ebből látható, hogy azokban az országokban, amelyekben súlyosan szankcionálják a jogellenes gyermekelvitelt, a visszavitelt elrendelő bírósági döntés – mindkét esetben – az elvivő szülő és a gyermek elszakítását eredményezheti.

- 2) A Hágai Gyermekelviteli Egyezménynek csupán egyetlen olyan rendelkezése van, amely a gyermek véleményére utal. Álláspontom szerint ezt tágabb kontextusban, a gyermeket megillető részvételi jogok részeként kell értelmezni. Ugyanakkor – annak kritikájától függetlenül – hatalmas lépésnek számít a gyermek meghallgatáshoz való jogának érvényesülése szempontjából, hiszen az Egyezmény szövegezésekor még nem állt rendelkezésre olyan nemzetközi gyermekjogi dokumentum, amely a gyermek meghallgatáshoz való jogának megfogalmazásában iránymutatásul szolgált volna. A Brüsszel IIb. rendeletben a gyermek véleménynyilvánításhoz való joga egyértelmű megerősítést kapott, hiszen ma már a tagállamoknak biztosítaniuk kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára a valódi és tényleges véleménynyilvánítás lehetőségét. A Brüsszel IIb. rendelet – a régi szabályozáshoz hasonlóan – a tagállamok hatáskörében hagyja annak eldöntését, hogy a jogellenes elviteli ügyekben ki és hogyan hallgassa meg a gyermeket.

- 3) A magyar bíróságok a belföldi családjogi ügyekben a közvetlen, bírói meghallgatás lehetőségével nagyon sokáig nem, vagy csak elvétve éltek. Általánosnak tekinthető volt az a gondolkodás, hogy a gyermek meghallgatása – ha egyáltalán szükség van rá – pszichológiai szakértői feladat, és jelenleg is nagyon eltérő a bírók álláspontja a tekintetben, hogy a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján célszerű meghallgatni. Ezzel szemben a releváns kutatásokból megállapítható, hogy a magyar joggyakorlat – az európaival egyezően – a közvetlen meghallgatás térnyerését mutatja a jogellenes elviteli ügyekben. Ezt támasztották alá magyar bírakkal készült interjúim is. Mivel Magyarországon nincs életkori határ az elviteli ügyekben történő gyermekmeghallgatásra, a bírácoknak sokrétű feladatot kell ellátniuk. Igény mutatkozik a speciális képzésre és egy segítő jelenlétére, de az ügygondnok – mint *guardian ad litem* – jelenlegi formájában elérhető kirendelésének lehetőségével nem élnek.
- 4) Hollandiában a bíróság a *guardian ad litem* szerepét betöltő *bijzondere curator*-t rendeli ki a három éven felüli, jogellenes elvitelben érintett gyermekek részére, aki a meghallgatáson túl – igény szerint – kíséretet biztosít a gyermek számára és elmagyarázza a bírósági döntést. Amennyiben a *bijzondere curator* támogatja, a hatévesnél idősebb gyermeket – a belföldi családjogi ügyekben történő meghallgatás tizenkét éves alsó korhatárával szemben – a háromtagú tanács egyik bírója is meghallgatja. A holland bírakkal készített interjúk megerősítették, hogy a *bijzondere curator* nagyban segíti a gyermek érettségének megállapítását és a gyermek megértését, valamint azonos módon – az idő és a szakértelem hangsúlyozásával – fogalmazták meg a *bijzondere curator* és az általuk történő meghallgatás közötti különbséget. Állásponatom szerint a jogellenes elviteli ügyekben a szakmaközi együttműködés mindenképpen indokolt lenne Magyarországon is a gyermek által elmondottak („*voice of the child*”) és a gyermek választásának („*choice of the child*”) megkülönböztetésében. Ugyanakkor a Brüsszel IIb. rendelet által előírt hathetes határidőt is szem előtt kell tartani az eljárásba bevont szakemberek számának növekedése mellett.
- 5) A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény és a Brüsszel IIb. rendelet is szorgalmazza mediáció alkalmazását, ugyanakkor jelenleg az európai uniós tagállamokban nincs rá egységes gyakorlat. Tekintettel a jogellenes gyermekelviteli ügyekben végzett mediáció sajátosságaira, ezekben az ügyekben – lehetőség szerint – kizárólag speciális képzésben részesült családjogi mediátorok végezhetnek közvetítést, azonban jelenleg ezek

tekintetében sincs közös hivatkozási pont. Ugyan a gyakorlatban a gyermekek mediációban való részvétele egyre növekszik, annak megítélése, alkalmazható módjai is vitatott kérdések. Sem a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény, sem a Brüsszel IIb. rendelet nem utal kifejezetten a gyermek mediációban való meghallgatására, azonban utóbbi több ponton, a bírósági eljáráson túlmenően is hangsúlyozza már a gyermek véleményének jelentőségét.

- 6) Magyarországon a mediáció alkalmazhatósága évekre visszavezethetően tárgyalt kérdés, mégis kevésbé alkalmazott eszköz. Ez részben a mediációs eljárások alacsony ismertségének és a mediációs kultúránk fejletlenségének betudható, kérdéses, hogy az Brüsszel IIb. rendelet új jogszabályi rendelkezései előmozdítják-e az alkalmazását. Jelenleg – eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában – az mediálható elviteli ügyekben, aki a Kvtv.²⁰ (alap)feltételeinek megfelel. Ugyanakkor a NSzFTv.²¹ részletes indokolása hangsúlyozza, hogy a központi hatóság az érintett szülők rendelkezésére bocsátja azon mediátorok listáját, akik *megfelelő szaktudással* rendelkeznek. Álláspontom szerint mielőbb tisztázni kell, hogy milyen *megfelelő szaktudás* szükséges a jogellenes elviteli ügyekben történő mediáláshoz, és a képzések minőségbiztosítása is felülvizsgálatra szorul. A NSzFTv. egyáltalán nem szól a mediációban történő gyermekmeghallgatásról és jelenleg nincs is Magyarországon erre vonatkozó protokoll.
- 7) Hollandiában minden esetben a hilversumi székhelyű Jogellenes Gyermekelviteli Központ részeként működő Mediációs Iroda szervezi a mediációt. A holland megoldás, a *pressure cooker* modell egyaránt utal az európai szabályozás által előírt hathetes eljárás ütemtervébe beépített mediációra, valamint a három alkalommal három órában megszervezett kétnapos mediációs ülésorozatra. Véleményem szerint követendő példa a mediáció ütemezett szervezése Magyarországon is, hiszen a Brüsszel IIb. rendelet által előírt határidőket csak így lehet tartani. Az üléseket co-mediációban, két, határokon átnyúló ügyekre specializálódott mediátor (lehetőleg egy jogász és egy pszichológus) vezeti. Az ülésorozat első napján egy harmadik, gyermekpszichológus mediátor hallgatja meg a gyermeket. Ennek feltétele, hogy a gyermek három évnél idősebb legyen és a meghallgatásához mindkét szülő hozzájáruljon.

²⁰ A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény

²¹ A szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény

8) A jogellenes gyermekelvitel jelenségének kriminológiai relevanciáját – a sutherlandi fogalommeghatározást²² irányadónak véve – az összehasonlító büntetőjogi elemzés alapozza meg. Jelenleg Európában nincs egységes büntetőjogi fogalom a jogellenes gyermekelvitel jelenségére, a kilátásba helyezett büntetések fajtái széles skálán mozognak, valamint eltérések tapasztalhatóak a büntetendő cselekménnyel érintett gyermekek életkorában is. Ekképpen előfordulhat, hogy a gyermeket elvivő szülő ugyanazon cselekménye az egyik országban jogszerű, míg pár ezer kilométerrel távolabb több éves szabadságvesztést von maga után.

A jogellenes gyermekelvitel kriminalizációja hatékony lehet az eltűnt gyermek felkutatásában, viszont Rhona Schuz elemzése²³ szerint a polgári és büntetőjogi szankciók nem bírnak visszatartó erővel a potenciális elkövetőkre.

A családon belüli erőszak vádja gyakran a gyermek visszavitelének megtagadását lehetővé tevő súlyos kockázat miatti kivételként jelenik meg a jogellenes gyermekelviteli ügyekben. Viszont amennyiben a kivételre való hivatkozás sikertelen, és így a bíróság elrendeli a gyermek visszavitelét olyan országba, ahol a büntetőjog szankcionálja az elvivő szülő magatartását, a *status quo ante* helyreállításával a családon belüli erőszak *áldozata* bűncselekmény *elkövetőjévé* válhat.

A jogellenes gyermekelvitel jelenségének kriminológiai relevanciájára az esetek hazai médiareprezentációjának jellemzői is rámutatnak. Az online térben csupán a tudományos vagy tájékoztató tartalmú oldalak használják a „jogellenes (gyermek)elvitel” kifejezést, a témával foglalkozó népszerűbb cikkekben a „(nemzetközi) gyermekrablás” utal a jelenségre. A jogellenes gyermekelvitelről szóló híreket az erőszakcselekmények dominanciája jellemzi, és visszatérően megjelenik az „anya csak egy van” narratíva, amely a közvéleményt az édesanya oldalára akarja állítani. A vizsgált cikkekben visszatérően tévesen használták a „hazahoz”, „hazaköltözik” kifejezéseket olyan ügyekben, amelyekben vélelmezhetően jogellenes elvitelt követett el a szülő. Mindez azt a hamis képzetet kelti az olvasókban, hogy ha a szülő visszatér a közös gyermekkel az állampolgársága szerinti országba, akkor az jogszerű. A média rendszeresen eltúlozza az ügyek állampolgársághoz kapcsolódó vonatkozásait, az elviteli cselekmény gyakran nacionalista értelmezést kap. A

²² Edwin Hardin Sutherland és Donald Ray Cressey, *The principles of criminology* (Philadelphia: Lippincott Company, 1966), 3.

²³ Rhona Schuz, *The Hague Child Abduction Convention: a critical analysis*, *Studies in private international law*, Volume 13 (Oxford: Hart Publishing, 2013), 99.

nyilvánosság tájékoztatása a kiskorúak személyiségi jogaival kapcsolatos kérdéseket vet fel, a tudósításokat a releváns jogszabályok és szakmai kommentárok ismertetésének hiánya jellemzi.

Irodalomjegyzék

- Carpaneto, Laura – Kruger, Thalia – Vandenhoe, Wouter – Maoli, Francesca –Lembrechts, Sara – Sciaccaluga, Giovanni és Van Hof, Tine. „The Voice of the Child in International Child Abduction Proceedings in Europe : Work Stream Two : Case Law Results”. Brussels: European Union, 2019.
- Freeman, Marilyn. „Parental Child Abduction: The Long-Term Effects - A research summary”. *International Family Law, Policy and Practice* 2, sz. 2 (2014): 28–30.
- *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction - Mediation*. Hague: Hague Conference on Private International Law, 2012.
- Jaremba, Urszula és Mak, Elaine. „Interviewing Judges in the Transnational Context”. *Recht en Methode in onderzoek en onderwijs*, 2014.
- Lowe, Nigel és Stephens, Victoria. „A statistical analysis of applications made in 2015 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction — Global report”, 2017.
- Lux, Ágnes. „A gyermekek jogai”. In *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. Jakab András, Könczöl Miklós, Menyhárd Attila, és Sulyok Gábor, 1–13. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, 2018.
- Merton, Robert K. – Fiske, Marjorie és Kendall, Patricia L. „A fókuszált interjú”. In *Településkutatás II.*, szerk. Letenyi László, 443–66. TeTT könyvek, 2006.
- Moscovici, Serge. *La psychanalyse: son image et son public*. Paris: Presses universitaires de France, 1976.
- Schuz, Rhona. *The Hague Child Abduction Convention: a critical analysis*. Studies in private international law, Volume 13. Oxford: Hart Publishing, 2013.
- Sutherland, Edwin Hardin és Cressey, Donald Ray. *The principles of criminology*. Philadelphia: Lippincott Company, 1966.

A doktori értekezés témakörében készült publikációk jegyzéke

- Murányi, Fanni. „A gyermekek jogellenes külföldre vitele egy bírósági kutatás tükrében”. *Kriminológiai Közlemények* 79 (2019): 169–76.
- Murányi, Fanni. „A gyermekek jogellenes külföldre vitele egy ombudsmani vizsgálat fókuszában”. *Családi Jog* 17, sz. 3 (2019): 25–31.
- Murányi, Fanni. „A gyermek meghallgatáshoz való jogának érvényesülése a jogellenes gyermekelviteli eljárásban”. *Themis Tanulmányok a családról és a gyermekekről*, Különszám (2020): 123–39.
- Murányi, Fanni. „A jogellenes elvitel gyermekáldozatainak meghallgatása a bírák szemszögéből”. *Családi Jog* 19, sz. 3 (2021): 26–32.
- Murányi, Fanni. „A jogellenes elvitel mint bűncselekmény?” Jogi tanulmányok 2016 (Jogtudományi előadások az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar doktori iskoláinak konferenciáján, 2016. június 10.): 383–89.
- Murányi, Fanni. „Határtalan ombudsmani gyermekjogvédelem - körkép az alapjogi biztos aktuális, nemzetközi vonatkozású gyermekjogi ügyeiről”. In *Határokon átnyúló családi ügyek: nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században* (Budapest: Pázmány Press, 2018), 119-24.
- Murányi, Fanni. „Hearing abducted children in the court: the Dutch model”, *Nijmegen Migration Law Working Papers Series*, 1 (2020): 1–15.
- Murányi, Fanni. „Interdisciplinarity in parental child abduction cases”. *The VII Conference on Childhood Studies: Childhood in everyday life. June 6th–8th 2016 | Turku, Finland. Abstract book*, 2019. 98-99.
- Murányi, Fanni. „Parental child abduction”. *Tavaszi szél 2016: Nemzetközi multidiszciplináris konferencia: Absztraktkötet*, 2016. 78.
- Murányi, Fanni. „Szülőség minden határon át”. In *Harminc/30 -Jubileumi ombudsman-kötet a Gyermekjogi Egyezmény tiszteletére*, (Budapest: Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2019). 207-24.